

Remissvar - Myndigheten för tillgängliga mediers föreskrifter om kompletterande tillgänglighetskrav för tjänster som utgör tillhandahållande av e-böcker

Malmö universitetsbibliotek har beretts möjlighet att yttra sig över rubricerad remiss och vill anföra bilagda yttrande.

Sammanfattning

Universitetsbiblioteket har tagit del av Myndigheten för tillgängliga mediers föreslagna föreskrifter om kompletterande tillgänglighetskrav för tjänster som utgör tillhandahållande av e-böcker samt konsekvensanalysen. Vi vill tacka för möjligheten att lämna synpunkter. I vårt remissvar har vi utgått från ett övergripande tillgänglighetsperspektiv och med biblioteksverksamheten som särskild utgångspunkt.

Vi ser kommande utmaningar för personer med läsnedsättning i och med förändringen som träder i kraft snart och det är alltid deras perspektiv vi vill värna. Alla ska ha förutsättningar att genomföra högre utbildning.

Tillgänglighetsdirektivets genomförande kommer att innebära konsekvenser som i dagsläget är svåra att överblicka för oss på lärosätesbiblioteken. Det kommer leda till stora kostnader såväl av inköp av tillgänglig litteratur som i resurssättning av det utökade stöd som kommer att krävas för att navigera betydligt mer diversifierade digitala gränssnitt. Vi vill därför särskilt poängtera betydelsen av MTM som kunskapscentrum och att det resurssätts på ett adekvat sätt.

Yttrande

- Vi välkomnar att e-böcker i större utsträckning ska vara universellt utformade och stödjer hur föreskrifterna kompletterar tillgänglighetskraven på ett sådant sätt att det blir tydligt att det finns många aspekter som måste uppfyllas för att något ska vara en tillgänglig e-bok. Det är av stor vikt att tillgängliga böcker uppfyller dessa krav.
- Vi är eniga om att det finns uppenbara risker för minskad likvärdighet för de enskilda användarnas tillgång till litteratur när personer med läsnedsättning blir hänvisade till den kommersiella marknaden. Konsekvensutredningen föreslår:
"Med en nationell digital bibliotekstjänst finns det stora möjligheter att effektivisera komplicerade e-bokslösningar och jämna ut skillnader i

tillgång för låntagare över landet. Utan en sådan tjänst riskerar förutsättningarna för att få tillgång till litteratur via biblioteken att försämrats avsevärt eftersom utbudet av e-böcker varierar kraftigt beroende på vilket bibliotek läsaren vänder sig till.” (s. 7)

En nationell digital bibliotekstjänst för utlån av e-böcker låter bra, men vi blir fundersamma kring *hur* en ”nationell digital bibliotekstjänst” för utlån av e-böcker skulle kunna vara möjlig utifrån hur det diversifierade informationslandskapet kring e-boksutgivningen ser ut idag. Var skulle ansvaret ligga för att skapa denna tjänst? Vad skulle MTM:s ansvar och roll vara utifrån myndighetens uppdrag att ”alla ska ha möjlighet att läsa på sina villkor”? Legimus, som digitalt bibliotek, är i dagsläget just denna samlade nationella digitala tjänst för anpassad litteratur. Legimus fungerar idag som en tydlig brygga mellan användarna som söker sin litteratur och biblioteken som förmedlare av litteratur. I början av april gav regeringen i uppdrag till Kungl. biblioteket att arbeta för framtagandet av gemensamma krav och en gemensam standard för en tjänst för utlån av både e-böcker och ljudböcker som kan användas av folkbiblioteken. Vi ser dock inte att det i utredningen inkluderas tydligt hur studenters behov av digital kurslitteratur och dialogen med universitets- och högskolebiblioteken ska inkluderas. Informationslandskapet när det gäller vetenskapliga förlag och inköp av vetenskaplig litteratur är brett och diversifierat.

- Ökade kostnader för universitets- och högskolebiblioteken blir ett faktum när lärosätena själva kommer att behöva ”säkra tillgången till tillgängliga medier genom egna inköp av e-bokslicenser” (s. 8). Det kommer kräva fler inköp av e-böcker än i dagsläget och hur e-böcker kan köpas in ser olika ut och det finns en mängd prismodeller. Modellerna inkluderar dessutom hur många samtida användare som kan läsa en e-bok.
- En vidare konsekvens är också att biblioteken kommer behöva lägga mer resurser på förmedlingen av tillgänglig litteratur till studenter med behov av anpassad läsning. En förändring där inte tillgänglig litteratur finns förmedlat via ett gemensamt och tillgängligt utformat sökgränssnitt utan istället är beroende av olika plattformar, med olika utseende och funktionalitet, innebär att studenterna med läsnedsättning med stor sannolikhet kommer behöva mer stöd för att navigera sig fram till litteraturen.
- Konsekvensutredningen visar alltså tydligt att det blir en omfördelning av kostnader där biblioteken kommer att drabbas av större kostnader för att kunna tillgodose behoven hos användare med läsnedsättning. Vi saknar en vidare analys av vilka konsekvenserna för användarna med läsnedsättning blir i samband med att inköpen för att erbjuda tillgänglig litteratur och dess kostnader samt de utökade personalresurser som kan krävas ska hanteras av lärosätesbiblioteken. Biblioteken har redan idag en ansträngd budget. I

dagsläget kan dessutom inte biblioteken erbjuda utlån av e-böcker utgivna av svenska förlag, eftersom kurslitteraturförlagen inte erbjuder bibliotekslicenser. Vi antar att så länge så är fallet kommer kurslitteratur kunna erbjudas via Legimus. I annat fall kommer tillgängligheten för studenterna drastiskt försämrats och drabba möjligheten att tillgodogöra sig studier.

- Precis som konsekvensutredningen påpekar så kan ökade kostnader för biblioteken bero på ett flertal faktorer som är svåra att förutse. En faktor är förändringar på den internationella e-boksmarknaden. Till exempel har en av de större e-boksleverantörerna beslutat att sluta sälja enskilda e-böcker vilket kan innebära risker med monopolliknande situation, vilket i sin tur skulle påverka utbud, villkor och priser. Inköpen av e-böcker ser redan idag olika ut i omfattning bland lärosätesbiblioteken i Sverige på grund av storlek på lärosäte och ämnesinriktningar. En uppenbar risk är att mindre lärosäten inte kommer att kunna uppfylla kravet att ge tillgång till tillgänglig litteratur utan att det drabbar övrigt utbud av vetenskapliga informationsresurser och att inköpen måste omdirigeras pga de höga kostnader som ofta är för e-böckerna.
- Just nu inväntar vi ett ramavtal för inköp av e-böcker från Statens inköpscentral vid Kammarkollegiet. Vi kommer att kunna köpa e-böcker från upphandlade leverantörer enligt en förutbestämd turordning. Då blir det viktigt att våra e-boksleverantörer kan leverera e-böcker enligt kraven för tillgängliga e-böcker och att metadata som vi får från leverantörerna innehåller de uppgifter som krävs. Kammarkollegiet finns inte med som remissinstans till MTM:s dokument. Ramavtalet för e-litteratur har status "under signering" och finns att läsa på avropa.se. Det gäller fram till och med 2028-10-31. I kravspecifikationen kan man i kapitel 4.1.15 läsa om "Tillgänglighet". Där står det bland annat: "Det är önskvärt att anbudsgivaren kan tillhandahålla minst 100 olika titlar med olika ISBN nummer i ett tillgänglighetsanpassat format." Det är inte möjligt att idag bedöma hur det ska räcka för att tillgodose behovet av tillgänglig litteratur enligt den förskjutning som vi ser kan ske utifrån den nya tillämpningen av tillgänglighetslagen.
- Vidare föreslås att MTM inte ska anpassa böcker som finns tillgängliga utifrån tillgänglighetsdirektivet mer än för de med "större tillgänglighetsbehov". Vi ställer oss frågan om vem som kommer göra bedömningen av vilka användare som har långtgående behov av tillgänglighet och därmed ska ha rätt till att få en bok producerad av MTM? Det kommer att behövas mycket tydliga och säkra former så att det inte drabbar läsaren. Kommer det finnas någon slags övergångsregler och hur kan användare av Legimus idag få information om dessa ganska långtgående förändringar?

- Redan idag är MTMs roll som kunskapscentrum en oerhört viktig resurs för att vi på lärosätesbiblioteken ska kunna stödja våra användare. Precis som framgår i konsekvensanalysen kommer denna roll bli än viktigare i ett ännu mer diversifierat landskap. För att vi på biblioteken ska kunna känna oss trygga i att vi får tillgång till det stöd och den kompetensutveckling som kommer att krävas vill vi trycka på att det är nödvändigt med en sådan samlad, tydlig och professionell tillgång till MTM som kunskapscentrum i än större utsträckning i och med den förändring som nu sker. Det är inte resurseffektivt att varje lärosäte ska bevaka och hålla oss ajour på egen hand.
- Slutligen vill vi trycka på att det kommer vara problematiskt att flytta över ansvaret till biblioteken och att universitets- och högskolebiblioteken själva ”kommer att behöva säkra tillgången till tillgängliga medier genom egna inköp av e-bokslicenser” (s. 8). I dagsläget saknas denna möjlighet då universitets- och högskolebiblioteken inte kan erbjuda utlån av e-böcker utgivna av svenska förlag. Kurslitteraturförlagen erbjuder inte bibliotekslicenser. Det finns pågående samtal med de svenska förlagen sedan ett par månader tillbaka, men vi är långt ifrån en lösning. Den allvarligaste risken är dock som vi pekat på ovan att studenter med läsnedsättning är de som kommer att drabbas av förändringen på det stora hela. Särskilt som det finns olika förutsättningar för budgetering av de oftast dyrare e-böckerna bland lärosätena. Sedan några år har behovet av stödjande insatser ökat och vi vet vilken betydelse det kan ha för att genomföra sina studier, men redan nu är läget ansträngt på många håll att kunna resurssätta stödet i den utsträckning som behövs.

Sara, Kjellberg, chef Malmö universitetsbibliotek

Kopia

Registrator